M.A. 3rd Semester Examination, 2024

SANSKRIT

PAPER—SAN-302(A, B & C)

Full Marks : 50

Time : 2 hours

Answer **all** questions

The figures in the right hand margin indicate marks

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable

Illustrate the answers wherever necessary

GROUP – A

(*Literature*)

1. यथानिर्देशमुत्तरं दीयताम्— 10

(क) उत्तरे रामचरिते भवभूतिर्विशिष्यते– इति उक्तेः सार्थकता सोदाहरणं प्रदर्श्यताम् ।

(*Turn Over*)

अथवा

'उत्तररामचरितम्' इति नाटकस्य तृतीयाङ्कस्य विषयम् आलोच्य तत्रत्यं नाटकीयमहत्वं प्रतिपाद्यताम् ।

(*ख*) 'रत्नावली' इति नाटिकायाः प्रथमाङ्कसारः स्वकीयया भाषया लिख्यताम् । 10

अथवा

रत्नावलीमनुसृत्य राज्ञः उदयनस्य चारित्रिकं वैशिष्ट्यमुपपाद्यताम् ।

2. यथानिर्देशमुत्तरं दीयताम्—

(क) कयोश्चिद् द्वयोः व्याख्या कार्या– 5×2

(*i*) सर्वथेदानीं त्वत् प्रसूतिमुपस्थास्यन्ति ।

(*ii*) स्नेहं दयां च सौख्यं च यदि वा जानकीमपि।
आराधनाय लोकानां मुञ्चतो नास्ति मे व्यथा ।।

(*iii*) वज्रादपि कठोराणि मृदुनि कुसुमादपि ।
लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति ।।

(ख) कयोश्चिद् द्वयोः व्याख्या कार्या– 5 × 2

(i) पादाग्रस्थितया मुहुः स्तनभरेणानीतया नम्रतां
शम्भोः सस्पृहलोचनत्रयपथं यान्त्या तदाराधने ।
ह्रीमत्या शिरसीहितः सपुलकस्वेदोद्गमोत्कम्पया
विश्लिष्यन् कुसुमाञ्जलिर्गिरिजया क्षिप्तोऽन्तरे पातु वः ।।

(ii) प्रारम्भेऽस्मिन् स्वामिनो वृद्धिहेतौ दैवेनेत्थं दत्तहस्तावलम्बे ।
सिद्धेर्भ्रान्तिर्नास्ति सत्यं तथापि स्वेच्छाचारी भीत एवास्मि भर्तुः ।।

(iii) अस्तापास्तसमस्तभासि नभसः पारं प्रयाते रवौ,
आस्थानीं समये समं नृपजनः सायन्तने सम्पतन् ।
सम्प्रत्येष सरोरुहद्युतिमुषः पादांस्तवासेवितुं
प्रीत्युत्कर्षकृतो दृशामुदयनस्येन्दोरिवोद्वीक्षते ।।

[Internal Assessment — 10 Marks]

GROUP – B

(*Paniniya Vyakarana*)

सर्वे प्रश्नाः संस्कृतेन देवनागर्या च समाधेयाः

1. प्रश्नद्वयं समाधेयम्— 10 × 2

(क) अपादानस्वरूपं समासतो निरूपणीयम् ।

अथवा

किं नाम करणम् ? करणविधायकं प्रधानं सूत्रं किम् ? तत्र सूत्रे तमब्ग्रहणं यथार्थं न वेति पतञ्जलेराशयः स्पष्टीक्रियताम् ।

(ख) को नाम प्रत्याहारः ? प्रत्याहारः किमर्थम् ? र–प्रत्याहारः केन प्रकारेण सिध्यति ? तत्स्वीकारे काशिकामतं पर्यालोच्यताम् ।

अथवा

'हयवरट्'—इति सूत्रस्य तात्पर्यं व्याख्येयम् ।

2. यथेच्छं प्रश्नद्वयं समाधेयम्— 5 × 2

(क) कारके इति संज्ञारूपाधिकारस्य संज्ञिनोऽनुल्लेखे का क्षतिः ?

(ख) अथवा यायद् ब्रूयात् कियायामिति ।

(ग) क्रियापि कृत्रिमं कर्म–सप्रसङ्गमालोच्यताम् ।

3. यथेच्छं द्वयोर्व्याख्या कार्या — 5 × 2

(क) वृत्तौ भाष्ये तथा धातुनामपारायणादिषु ।
व्युत्पन्नरूपसिद्धिर्वृत्तिरियं काशिका नाम ।।

(ख) ऐ औ च् ।

(ग) प्रकृत्यादिविभागकल्पनया सामान्यविशेषवता लक्षणेन ।

[Internal Assessment — 10 Marks]

GROUP — C

(Indian Philosophy)

सर्वे प्रश्नाः संस्कृतेन देवनागर्या च समाधेयाः

क–विभाग

1. एकः प्रश्न समाधेयः — 10

(क) संशयादीनां पदार्थानां पृथगुल्लेखे किं कारणम् ?— सविस्तरमालोच्यताम् ।

(ख) किं नामानुमानम् ? तत् कतिविधम् ? सोदाहरणं प्रत्येकं प्रकार आलोच्यताम् ।

2. द्वयोर्व्याख्या कार्या — 5×2

(क) निर्देशे यथावचनं विग्रहः ।

(ख) आप्तोपदेशः शब्दः ।

(ग) तेषां पृथग्वचनमन्तरेणाध्यात्मविद्यामात्रमियं स्यात् ।

3. एकः प्रश्न समाधेयः — 10

(क) भाषापरिच्छेदशब्दस्य कोऽर्थः ? तस्य कर्ता कः ? तन्मते अनुमायां को व्यापारः किं वा करणम् ? ज्ञायमानं लिङ्गं करणं भवितुमर्हति न वा विचार्यताम् ।

(ख) व्याप्तेः पूर्वलक्षणं किम् ? तस्य परित्यागे को हेतुः ? — सविशदमालोच्यताम् ।

4. द्वयोर्व्याख्या कार्या — 5×2

(क) इत्थं च यत्र ज्ञानद्वयं तत्रापि विशिष्टज्ञानं कल्पनीयम् फलमुखगौरवस्यादोषत्वात् ।

(*ख*) साध्यवदन्यश्च साध्यवत्त्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदवान् बोध्यः ।

(*ग*) येन सम्बन्धेन हेतुता तेनैव सम्बन्धेन साध्यवदन्यावृत्तित्वं बोध्यम् ।

[Internal Assessment — 10 Marks]